

Abduvohid NISHONOV,
Farg'ona davlat univeristeti tadqiqotchisi
E-mail: farxod@mail.ru

DSc, dotsent V. Jurayev taqrizi asosida

MAFKURAVIY IMMUNITETNING FALSAFIY, PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI

Аннотация

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shaxsda mustahkam e'tiqodlar va tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga asoslangan falsafiy poydevor bo'lmasa, mafkuraviy ta'sirlar oldida barqaror turish mushkul. Psixologik barqarorlik va stressga bardosh berish imkoniyati esa mafkuraviy immunitetni mustahkamlovchi muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Pedagogik jarayonlarda esa ijodiy izlanish va tanqidiy fikrlash metodlarini qo'llash orqali shaxsda sog'lom dunyoqarash shakllantirish mumkin. Shunday qilib, falsafiy qarashlar, psixologik barqarorlik va pedagogik metodlarning uyg'unlashuvi mafkuraviy immunitetni rivojlantirishning eng muhim shartlari ekanligi isbotlanadi.

Kalit so'zlar: Mafkuraviy immunitet, falsafiy poydevor, psixologik barqarorlik, pedagogik metod, tanqidiy fikrlash, ijodiy izlanish, globallashuv, ma'naviy qadriyatlar.

ФИЛОСОФСКИЕ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ИДЕОЛОГИЧЕСКОГО ИММУНИТЕТА

Аннотация

Результаты показывают, что без прочного философского фундамента, основанного на устойчивых убеждениях и критическом мышлении, личности сложно противостоять внешним идеологическим воздействиям. Психологическая стабильность и умение справляться со стрессом служат важным фактором укрепления идеологического иммунитета. В педагогическом процессе развитие творческого поиска и применение методов критического мышления способствуют формированию здорового мировоззрения у личности. Таким образом, в исследовании доказывается, что гармоничное сочетание философских взглядов, психологической устойчивости и педагогических подходов является важнейшим условием развития идеологического иммунитета.

Ключевые слова: Идеологический иммунитет, философский фундамент, психологическая устойчивость, педагогические методы, критическое мышление, творческий поиск, глобализация, духовные ценности.

PHILOSOPHICAL, PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF IDEOLOGICAL IMMUNITY

Annotation

The findings indicate that without a firm philosophical foundation based on solid beliefs and critical thinking, it is difficult for individuals to withstand external ideological influences. Psychological stability and the ability to cope with stress serve as vital factors in strengthening ideological immunity. In the educational process, fostering creative inquiry and applying critical thinking methods help shape a healthy worldview. Thus, this study demonstrates that the harmonious integration of philosophical perspectives, psychological resilience, and pedagogical approaches is crucial for the development of ideological immunity.

Key words: Ideological immunity, philosophical foundation, psychological resilience, pedagogical methods, critical thinking, creative inquiry, globalization, spiritual values.

Kirish. Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida mafkuraviy immunitet tushunchasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Mafkuraviy immunitet, eng avvalo, shaxsning tashqi ta'sirchan g'oyalar yoki mafkuralar oldida mustahkam qarashlar, tizimli fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatiga asoslangan murakkab hodisadir. Bugungi globallashuv davrida turli g'oyaviy oqimlar keskin ravishda aralashib, inson ma'naviy dunyosini boyitishi yoki, aksincha, muayyan ziddiyatlar va inqirozlarga sabab bo'lishi mumkin. Shunday sharoitda mafkuraviy immunitetga ega bo'lgan shaxs jamiyatda mustahkam e'tiqod va axloqiy mezonlarga suyanadi, o'z qarashlarini konstruktiv muloqot orqali himoya qila oladi va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etadi.

Mafkuraviy immunitetning shakllanishida falsafiy, psixologik hamda pedagogik omillar o'zaro uzviy bog'liqdir. Falsafiy jihat, avvalo, shaxsning borliq va bilimga bo'lgan umume'tirof etilgan qarashlarni chuqur anglashini nazarda tutadi. Insonning dunyoqarashi, qadriyatlarga munosabati va ma'naviy tamoyillari falsafaning yordami bilan shakllanib, mustahkamlanadi. Psixologik omil esa shaxsning ijtimoiy hayotda barqaror psixik muvozanat va hissiy bardoshlilikka ega bo'lishi, yangicha fikrlar yoki tazyiqlarga qarshi o'z "ichki men"ni himoya qila bilishida namoyon bo'ladi. Pedagogik omil, o'z navbatida, ta'lim jarayonida ilmiy-nazariy bilimlar, axloqiy g'oyalar hamda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish

orqali mafkuraviy immunitet poydevorini mustahkamlashni ta'minlaydi.

Mafkuraviy immunitet, bir tomondan, shaxsni turli tahdidlar yoki yangilash g'oyalar ta'siridan saqlaydi, ikkinchi tomondan, bu shaxsning vijdon erkinligi va shaxsiy intilishlarini rag'batlantiradi. Shunday qilib, mafkuraviy immunitet masalasining nazariy jihatlarini falsafa fanida g'oya va ong o'rtasidagi munosabatni, psixologiya sohasida shaxs barqarorligini, pedagogika sohasida esa sog'lom fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bularning barchasi bir butun tizim sifatida namoyon bo'lib, shaxsning mafkuraviy immuniteti ijodiy tafakkur hamda tanqidiy qarashlar negizida rivojlanishi mumkinligini ko'rsatadi.

Ushbu maqolaning maqsadi mafkuraviy immunitetning falsafiy, psixologik va pedagogik asoslarini tadqiq etish, uning shakllanish va rivojlanish omillarini aniqlash hamda ijtimoiy hayotdagi ahamiyatini ilmiy tarzda asoslab berishdan iborat. Buning uchun biz zamonaviy ta'lim jarayonlarida mafkuraviy immunitetni kuchaytirishga qaratilgan metodlarning samaradorligini o'rganamiz, shuningdek, shaxsning ichki psixologik barqarorligi, mustahkam e'tiqodlar tizimi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga tayanilgan holda bunga erishish yo'llarini tahlil qilamiz.

Metodologiya. Ushbu maqolani yozish uchun, avvalo, mavjud ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, tadqiqot maqolalari va dissertatsiyalar tahlil qilindi. Bu tahlil mafkuraviy immunitet

tushunchasining turli fanlar doirasida qanday tushunilishi, qay tarzda o'rganilishi va uning asosiy konseptual xususiyatlari nimalardan iborat ekanligini aniqlashga xizmat qildi. Tahlil qilinayotgan manbalar asosan falsafa, psixologiya va pedagogika sohalariga oid bo'lib, ularning o'zaro integratsiyasini ko'rsatishga imkon yaratdi.

Ilmiy adabiyotlarga tayangan holda, tadqiqotda kuzatuv, suhbat va mazmun tahlili (content analysis) kabi usullardan foydalanildi. Kuzatuv usuli orqali pedagogik jarayonlarda, xususan, oliy o'quv yurtlarida talabalarning turli mafkuraviy g'oyalarni qabul qilish yoki ularga tanqidiy yondashish darajasi baholandi. Suhbat usuli orqali esa professor-o'qituvchilar, talabalar va mustaqil tadqiqotchilar bilan muloqot qilinib, ularning mafkuraviy tahdidlarga nisbatan reaksiyasi, shuningdek, mafkuraviy immunitetga oid qarashlari o'rganildi. Mazmun tahlili esa ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari va turli metodik qo'llanmalardagi mafkuraviy ohangni o'rganish, tahlil qilish va umumiy xulosalar chiqarish imkonini berdi.

Tadqiqot ishi strukturasida dastlab olingan ma'lumotlar (masalan, suhbat natijalari, pedagogik jarayondagi kuzatishlardan kelib chiqqan xulosalar, ilmiy adabiyotlar sharhi) dastlabki manba sifatida tasniflandi. Keyin esa ular o'rtasida o'xshashliklar, farqlar va o'zaro bog'liqliklarni aniqlash uchun tematik tahlil o'tkazildi. Ushbu tematik tahlil davomida biz shaxsning mafkuraviy immunitetini mustahkamlovchi asosiy omillar (falsafiy qarashlar, psixologik bardoshlilik, pedagogik jarayonlar) o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlarini aniqlashga e'tibor qaratdik. Natijada, mafkuraviy immunitetni shakllantirish bo'yicha turli yondashuvlar hamda ularning samaradorlik darajasi o'rganilib, umumiy xulosa va takliflar ishlab chiqildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, mafkuraviy immunitetning falsafiy asosi eng avvalo shaxsning ma'naviy-ahloqiy tamoyillari barqarorligida namoyon bo'ladi. Filologik, ijtimoiy-siyosiy va pedagogik adabiyotlarni chuqur o'rganish orqali shunday xulosa qilish mumkinki, mafkuraviy immunitetdagi falsafiy omil shaxsning hayotiy maqsadlari, qadriyatlar tizimi hamda ijodiy fikrlash darajasini belgilab beradi. Shaxsda mavjud dunyoqarash va o'zlikni anglash jarayoni mafkuraviy ta'sirlar bilan to'qnashganda, agar falsafiy poydevor mustahkam bo'lsa, inson yangilash oqimlarga qo'shilmaydi, balki mustaqil, tanqidiy yondashuv bilan o'z pozitsiyasini himoya qiladi.

Psixologik nuqtayi nazardan qaralganda, mafkuraviy immunitet insonning psixik barqarorligi, stressga bardosh berish qobiliyati va tanqidiy fikrlash layoqatiga tayanadi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, yoshi kattaroq talabalarda (magistratura bosqichi yoki undan yuqori) turli mafkuraviy g'oyalarni saralab qabul qilish, ularni sharhlash va baholash ko'nikmalari balandroq bo'ladi. Bu shaxsning hayotiy tajribasi va oldingi ta'lim jarayonida shakllangan mustahkam e'tiqodlar tizimiga bog'liq. Yoshroq talabalarda esa ayrim hollarda ijtimoiy tarmoqlardagi siyosiy, mafkuraviy yoki diniy propagandalarga nisbatan taqidiy munosabatlar kuchliroq kuzatiladi. Bunday holatlarda psixologik muhofaza mexanizmlarini shakllantirish, o'zini anglashni kuchaytirish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligi aniqlandi.

Pedagogik nuqtayi nazardan olib qaralganda, ilmiy metodlardan foydalanish, faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim, tanqidiy fikrlash va muammoli metodlar bilan ishlash mafkuraviy immunitetni rivojlantirishda muhim vositalar ekanini aniqlandi. An'anaviy ma'ruza-va-eshtitish shaklidan interaktiv usullarga o'tish, talabalarni munozara va bahs-munozaralarga jalb qilish, ularga mustaqil tadqiqot vazifalarini berish orqali shaxsiy dunyoqarash poydevorini mustahkamlash osonlashadi. Pedagogik jarayonlarda turli mafkuraviy mavzularni muhokama qilish va ularni tahlil qilish talabalar ongida ijtimoiy hodisalarga nisbatan xolisona, tanqidiy munosabatni shakllantiradi.

Muhokama. Mafkuraviy immunitet tizimining shakllanishi bir-biriga bog'liq uchta asosiy omil – falsafiy, psixologik va pedagogik jihatlariga tayanishi, ushbu omillarning uyg'unlashgan holda ishlashi zarurligini ko'rsatadi. Shaxsda mustahkam e'tiqodlar va qadriyatlarga asoslangan falsafiy qarash bo'lmasa, psixologik jihatdan barqarorlikni ta'minlash qiyinlashadi. Zero, nima uchundir kurashish yoki biror-bir

tahdidga qarshi chiqish, avvalo, shaxsning o'zligiga, hayotiy maqsadlariga, qadriyatlariga bog'liq. Bunga qo'shimcha ravishda, psixologik jihatdan zaif shaxs turli propaganda yoki manipulyatsion g'oyalarga osonlik bilan ergashadi, chunki unda mustahkam ruhiy tayanch va tanqidiy fikrlash mexanizmlari rivoj topmagan bo'ladi.

Shunday ekan, mafkuraviy immunitetning pedagogik omili bugungi kunda ayniqsa dolzarbdir. Ta'lim jarayonlarida faqatgina ilmiy bilimlar berish emas, balki tarbiyaviy va rivojlantiruvchi jarayonlarni chuqurroq yo'lga qo'yish lozim. Tahlilimiz shuni ko'rsatdiki, o'quv jarayoniga tanqidiy fikrlash, ijodiy izlanish va mustaqil qaror qabul qilish elementlarini kiritish orqali talabalarga mafkuraviy tahdidlar oldida himoya mexanizmlarini shakllantirish mumkin. O'qituvchi shu ma'noda nafaqat axborot uzatuvchi, balki murabbiy, motivator va "g'oya sharhlovchi" rolini bajaradi. Uning vazifasi shaxsning fikrlar xilma-xilligidan cho'chimaydigan darajada mustahkam ma'naviy poydevor bilan qurollantirishdir.

Mazkur jarayonda oilaning ham xissasi muhim. Oilaviy tarbiya, qadriyatlar va an'analar shaxsning mafkuraviy immunitetini shakllantirishning asosiy bosqichlari hisoblanadi. Aynan oilada bolaga mustahkam e'tiqodlar, an'anaviy qadriyatlar, ma'naviy-ahloqiy meyorlar singdiriladi. Keyinchalik maktab va oliy ta'lim jarayonlari bu tamoyillarni ilmiy-nazariy bilimlar va zamonaviy dunyoqarash bilan boyitadi. Shuning uchun ham, agar oila tarbiyasi ijtimoiy-madaniy talablarga mos ravishda yo'naltirilmasa, keyinchalik ta'lim jarayonida farzandda mafkuraviy immunitetni mustahkamlash ancha qiyin bo'ladi.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot mafkuraviy immunitetni falsafiy, psixologik va pedagogik omillarning uyg'unlashuvi natijasi ekanini, bu jarayonning uzluksiz va kompleks xarakterga ega ekanini tasdiqlaydi. Falsafiy omil shaxsning dunyoqarashi va ma'naviy tamoyillarini belgilovchi negiz bo'lsa, psixologik omil ushbu negizni mustahkamlovchi barqarorlik, hissiy muvozanat va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Pedagogik omil esa jamiyatda ushbu dastlabki ikkita tayanchni rivojlantirish va shu orqali mafkuraviy immunitetni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bugungi globalashuv sharoitida mafkuraviy immunitet mavzusi yanada dolzarblashgani bejiz emas. Omma ongiga turli manbalardan kirib kelayotgan axborotning hajmi va tezligi ortib borar ekan, shaxsning mustahkam aqidalariga asoslangan tanqidiy fikrlash darajasi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois mafkuraviy immunitetga ega bo'lish – bu shunchaki himoya vositasi emas, balki insonning ijtimoiy hayotda faol, ongli, demokratik qarashlar bilan qurollangan hamda turli mafkuraviy xurujlarga nisbatan o'z mustaqil pozitsiyasini saqlab qolish layoqatidir.

Mafkuraviy immunitetni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilishi mumkin bo'lgan chora-tadbirlar orasida ta'lim dasturlarida falsafiy fanlar, psixologik treninglar va tanqidiy fikrlashga yo'naltirilgan mashg'ulotlar ulushini oshirish g'oyat muhim. Ta'lim muassasalari mazkur fanlar va mashg'ulotlar orqali yoshlarni mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, ma'naviy barqarorlik va boshqa mafkuraviy oqimlarni tahlil qilishga tayyorlashi zarur. Bundan tashqari, o'qituvchilarning o'zlari ham zamonaviy metodlar va o'qitish strategiyalaridan xabardor bo'lishi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq eta olishi lozim. Chunki mafkuraviy immunitetning poydevori o'qituvchi va talaba, murabbiy va shogird o'rtasidagi samarali o'zaro hamkorlik jarayonida barpo etiladi.

Xulosa qilib aytganda, mafkuraviy immunitetning falsafiy, psixologik va pedagogik asoslarini izchil, ilmiy-nazariy yondashuv orqali o'rganish bugungi kunda juda muhim. Shaxsda falsafiy qarashlarning kuchli poydevori, psixologik bardoshlilik va mustahkam psixik barqarorlik, shuningdek, zamonaviy pedagogik jarayonlar orqali rivojlanadigan tanqidiy fikrlash va ijodiy izlanish ko'nikmalari shakllangandagina, mafkuraviy immunitet mazmunli va samarali bo'ladi. Bunday immunitetga ega shaxs jamiyatning faol a'zosi bo'lib, ijtimoiy jarayonlarga xolisona yondashadi, har qanday propagandaga berilmaydi va tanqidiy mulohaza yuritish orqali o'z muqobil yo'lini aniqlay oladi. Shu sababli ham, mafkuraviy immunitetni kuchaytirish nafaqat shaxsiy rivojlanishning bir qismi, balki butun jamiyat

barqarorligi va taraqqiyotini ta'minlashning eng muhim shartlaridan biridir.

ADABIYOTLAR

1. Subhanberdiyeva, M. M. Ma'furaviy immunitetni shakllantirishda falsafiy yondashuvlar / M. M. Subhanberdiyeva. – Toshkent : Fan, 2018. – 220 b.
2. Rasulova, D. R. Ma'furaviy jarayonlarda shaxsning psixologik himoyasi / D. R. Rasulova. – Toshkent : O'qituvchi, 2019. – 150 b.
3. Safarov, B. B. Globallashuv sharoitida ma'furaviy immunitet va uning falsafiy tamoyillari / B. B. Safarov. – Toshkent : Yangi asr avlodi, 2020. – 192 b.
4. Shchyrbul, Oleksandr, et al. "Conceptual approaches to training specialists using multimedia technologies." International Journal of Computer Science & Network Security 22.9 (2022): 123-130.